

STEFAN BIAŁCZAK, ANDRZEJ DOMBROWSKI

System obszarów chronionych w koncepcjach przestrzennego zagospodarowania województwa mazowieckiego

Problematyka ochrony przyrody uwzględniająca obszary chronione zajmuje ważne miejsce w pracach Mazowieckiego Biura Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego (MBPiRR). W niniejszym szkicu prezentujemy istniejące wielkoobszarowe formy ochrony przyrody w woj. mazowieckim i możliwości ich korekt oraz wybrane cechy społeczno-ekonomiczne obszaru nadbużańskiego i dziedziny, które należałoby wspierać na tym obszarze. Pierwsze zagadnienie przedstawia rycina 1.

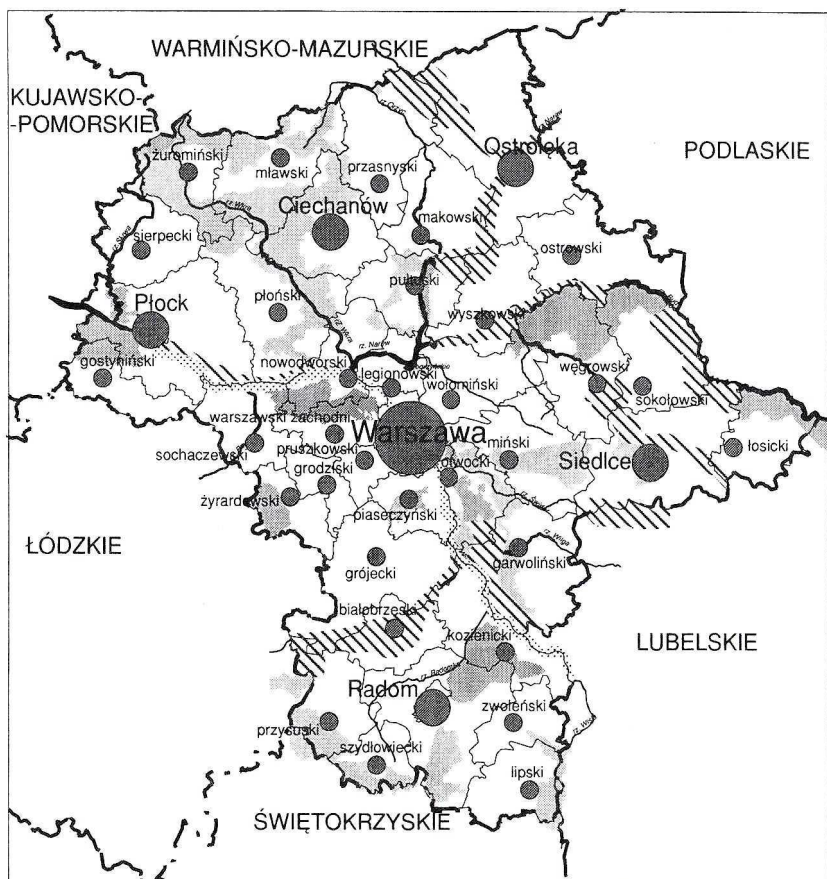
Obecnie ekologiczny system obszarów chronionych (ESOCh) w woj. mazowieckim, a ściślej jego wielkoobszarowe formy tworzą:

- Kampinoski Park Narodowy,
- Parki Krajobrazowe: Nadbużański, Podlaski Przełom Bugu, Kozienicki, Mazowiecki, Górznieńsko-Lidzbarski, Brudzeński, Gostynińsko-Włocławski, Bolimowski i Chojnowski,
- obszary chronionego krajobrazu.

Powierzchnia obszarów objętych prawną ochroną przyrody (łącznie z rezerwatami) wynosi 10 521,7 km², co stanowi 29,6% ogólnej powierzchni województwa (w kraju 32,5%).

Analiza rozmieszczenia parków i obszarów chronionego krajobrazu wskazuje na brak tych form w północno-wschodniej części województwa, tj. na terenie byłego woj. ostrołęckiego. Propozycje Mazowieckiego Biura Planowania Przestrzennego i Rozwoju Regionalnego dotyczące korekty systemu obszarów chronionych przedstawiają się następująco:

- koryto Wisły w granicach międzywala należy docelowo objąć ochroną w randze parku narodowego;
- Nadbużański Obszar Chronionego Krajobrazu (położony między parkami krajobrazowymi: Nadbużańskim i Podlaski Przełom Bugu)

LEGENDA:

---	granice województw		Kampinowski Park Narodowy
—	granice powiatów		parki krajobrazowe
	główne rzeki		obszary chronionego krajobrazu
	ośrodek wojewódzki
miasto stołeczne Warszawa		postulowany Wiślański Park Narodowy
	ośrodki podregionalne		postulowane Parki Krajobrazowe
	ośrodki powiatowe		

Ryc. 1. Koncepcja wielkoobszarowych form ochrony przyrody na tle ekologicznego systemu obszarów chronionych

należy przekształcić w park krajobrazowy; dyrekcja Nadbużańskiego Parku Krajobrazowego uzyskała już wstępną aprobatę zainteresowanych rad gmin i zamierza jeszcze w bieżącym roku wystąpić z formalnym wnioskiem w tej sprawie;

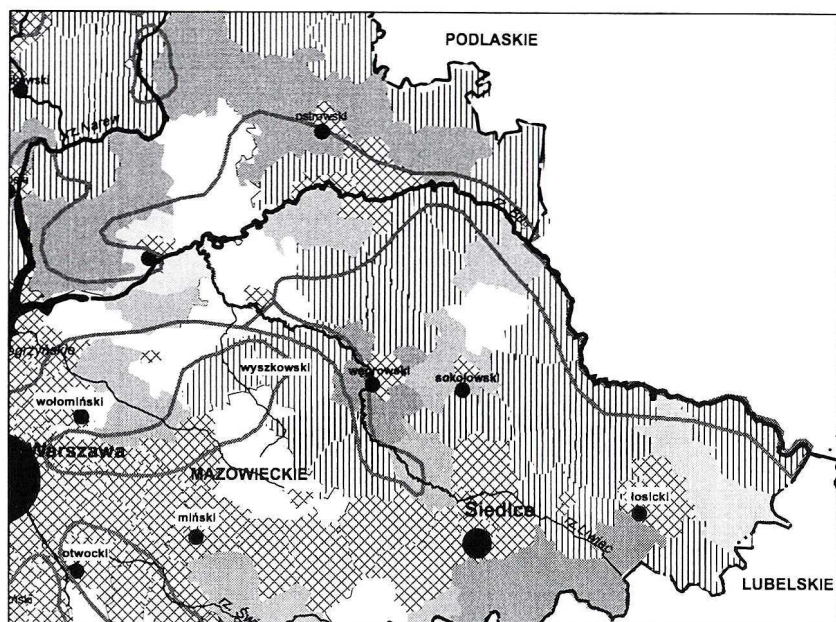
- objąć ochroną w formie parku krajobrazowego, po pewnych korektach, obecny Nadwiślański Obszar Chronionego Krajobrazu;
- objąć ochroną prawną w randze parku krajobrazowego obszary o wysokich walorach przyrodniczych na terenie byłego woj. ostrołęckiego, obecnie nie objęte żadną formą ochrony; proponuje się utworzenie: Parku Krajobrazowego Dolin Omulwi i Płodownicy, Narwiańskiego oraz powiększenie Nadbużańskiego – na początku o dolinę Bugu na terenie powiatu wyszkowskiego.

Do głównych zagrożeń walorów przyrodniczych parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu położonych w dolinach rzek woj. mazowieckiego należy zaliczyć:

- obwałowania rzek,
- regulacje koryta,
- wycinanie nadrzecznych lasów łęgowych.

Co kilka lat wraca dyskusja nad największym zagrożeniem walorów przyrodniczych Wisły, Bugu i ujściowego odcinka Narwi, tj. Drogą Wodną Wschód–Zachód. Realizacja tej koncepcji będzie jednoznaczna z przekształceniem naturalnie meandrujących rzek z bogatą florą i fauną w pogłębione kanały, pozbawione wysp, mielizn i plaż. Zubożenie walorów florystycznych i faunistycznych z pewnością postawi pod znakiem zapytania celowość utrzymania wielkoobszarowych form ochrony przyrody utworzonych w ostatnich latach. Należy podkreślić, że jakiegokolwiek przekształcenia związane z tworzeniem szlaków żeglugowych na odcinkach rzek znajdujących się na terenie istniejących parków krajobrazowych oraz obszarów chronionego krajobrazu są sprzeczne z odpowiednimi zapisami w rozporządzeniach tworzących te formy ochrony przyrody. Na szczęście omawiana koncepcja, kontrowersyjna również pod względem ekonomicznym, nie znalazła się dotychczas w oficjalnych dokumentach rządowych i samorządowych.

Obszar nadbużański (dolny odcinek Bugu) pozostaje w polu zainteresowań Oddziału Terenowego MBPPiRR nie tylko ze względu na niezwykle walory przyrodnicze, interesujące wartości kulturowe, ale także specyficzne cechy społeczno-ekonomiczne. Największą wartość kulturową na tym obszarze mają: Obóz Zagłady Żydów w Treblince, miejscowość Zuzela – miejsce urodzenia Prymasa Tysiąclecia Kardynała

LEGENDA:

- niska gęstość zaludnienia
(poniżej 40 osób/km²)
- zatrudnienie poza rolnictwem
- chów bydła i trzody chlewnej
- chów bydła
- chów trzody chlewnej
- turystyka

Ryc. 2. Szanse rozwoju wschodniej części woj. mazowieckiego

Stefana Wyszyńskiego, zespół pałacowo-parkowy w Korczewie, liczne obiekty i układy zabytkowe w Drohiczynie, Ciechanowcu, a także wielu innych miejscowościach. Niestety zła jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej tego obszaru, jego peryferyjne położenie w stosunku do dużych ośrodków miejskich (Warszawy, Lublina i Białegostoku), a także słabe więzi między mieszkańcami po obu stronach Bugu ze względu na barierę, jaką jest rzeka, sprawiają, że trwa tu szybki proces wyludniania, w wyniku którego gęstość zaludnienia jest bardzo niska (ryc. 2). Odpływ osób młodych o najwyższym poziomie wykształcenia sprawia, że pozostającą populację tworzą ludzie starsi (w znacznej części gmin odsetek osób w wieku poprodukcyjnym przekracza 20%) oraz o niskim poziomie wykształcenia.

Rolnictwo obszaru nadbużańskiego ma charakter tradycyjny z wyraźną dominantą chowu bydła w produkcji zwierzęcej, co jest związane z wykorzystaniem dużych kompleksów łąk i pastwisk. Coraz większego znaczenia nabiera na tym obszarze turystyka. Największa baza turystyczna w postaci ośrodków wypoczynkowych i domów letniskowych jest zlokalizowana w gminach: Sarnaki, Jabłonna Lacka, Brok, Łochów, Jadów, Wyszaków, Somianka i Dąbrówka. Znaczenie dla omawianego obszaru ma duża aktywność samorządów gmin i powiatów oraz Stowarzyszenia Powiatów i Gmin Nadbużańskich.

Po uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań okazuje się, że dziedzinami, które należałoby wspierać w dalszym rozwoju na obszarze nadbużańskim, są:

- różne formy turystyki (piesza, rowerowa, zmotoryzowana, wodna, agroturystyka, ekoturystyka) oraz wypoczynku (weekendowy, pobytowy),
- mleczarstwo i rolnictwo ekologiczne,
- gospodarka wodno-ściekowa i odpadami.